

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA INSON QOMATINI TASVIRLASHDA GEOMETRIK SHAKLLARDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYALARI

Oktyabrov Mohirjon Adhamjon o'g'li
Namangan davlat pedagogika instituti
Art pedagogika kafedrası o'qituvchisi
Nurmamatova Madinabonu Sirojiddin qizi
Namangan davlat pedagogika instituti

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tasviriy san'at darslarida inson qomatini tasvirlash jarayonida geometrik shakllardan foydalanish texnologiyalarining nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Inson tanasining murakkab plastik tuzilishini shar, silindr, kub, prizma va konus kabi sodda geometrik shakllar yordamida konstruktiv modellashtirish metodikasi yoritiladi. Geometrik asosda qurish usuli orqali proporsiya, hajm, perspektiva, yorug'-soya va harakat qonuniyatlarini o'rgatishning samaradorligi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan asoslanadi. Shuningdek, mazkur yondashuvning o'quvchilarda fazoviy tafakkur, analitik fikrlash va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishdagi o'rni ochib beriladi. Maqolada geometrik konstruksiya metodining tasviriy san'at ta'limida tizimli, bosqichma-bosqich va innovatsion pedagogik texnologiya sifatidagi ahamiyati ilmiy jihatdan yoritilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, inson qomati, geometrik shakllar, konstruktiv metod, proporsiya, hajm, perspektiva, yorug'-soya, fazoviy tafakkur, badiiy ta'lim, pedagogik texnologiya, anatomik modellashtirish, grafik kompetentlik.

Tasviriy san'at darslarida inson qomatini tasvirlash masalasi o'quvchilarning badiiy tafakkuri, fazoviy tasavvuri va konstruktiv fikrlashini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Inson qomatini chizish jarayoni nafaqat tashqi ko'rinishni ko'chirish, balki shakl, nisbat, hajm, plastika va harakat qonuniyatlarini anglashni talab etadi. Shu jihatdan geometrik shakllardan foydalanish texnologiyalari tasviriy san'at ta'limida ilmiy asoslangan, tizimli va samarali metod sifatida namoyon bo'ladi. Geometrik asosga tayangan holda inson qomatini tasvirlash o'quvchilarga murakkab organik shaklni sodda konstruktiv elementlarga ajratish, umumlashtirish va bosqichma-bosqich qurish imkonini beradi. Bu yondashuv tasviriy san'atni o'qitishda analitik fikrlash va amaliy ko'nikmalarni uyg'unlashtiradi. Inson qomati tabiatan murakkab plastik tizim bo'lib, u suyak-mushak apparati, bo'g'imlar, harakat mexanizmi va tashqi morfologik belgilar yig'indisidan tashkil topadi. Badiiy tasvir jarayonida ushbu murakkab tizimni to'g'ri aks ettirish uchun konstruktiv asos zarur bo'ladi. Geometrik shakllar – shar, kub, silindr, prizma,

konus, ellipsoid kabi elementlar inson tanasining asosiy qismlarini modellashtirishda universal vosita vazifasini bajaradi. Masalan, bosh shakli shar yoki ellipsoidga, ko‘krak qafasi silindrga, tos qismi kesik konus yoki prizmatik shaklga, qo‘l va oyoqlar esa turli diametrli silindrlarga yaqinlashtirib olinadi. Bunday modellashtirish jarayoni realistik tasvirga olib boruvchi tayanch konstruksiyani yaratadi.

Geometrik shakllardan foydalanish texnologiyasining ilmiy asosi konstruktiv tahlil metodiga borib taqaladi. Tasviriy san‘at tarixida inson qomatini qurishda geometrik asosdan foydalanish an‘analari qadimiy davrlardan boshlangan. Uyg‘onish davri rassomlari inson anatomiyasini o‘rganish jarayonida uni geometrik nisbatlar orqali ifodalashga intilganlar. Bu borada ayniqsa Leonardo da Vinci tomonidan ishlab chiqilgan proporsional tizim va “Vitruviy odami” chizmasi inson tanasining matematik va geometrik uyg‘unligini ko‘rsatib bergan muhim namuna hisoblanadi. U inson qomatini doira va kvadrat ichiga joylashtirish orqali tana nisbatlarining mukammal uyg‘unligini isbotlashga harakat qilgan. Shuningdek, Albrecht Dürer ham inson proporsiyalarini geometrik tahlil asosida ishlab chiqqan va o‘z traktatlarida tana qismlarini modul tizimi orqali o‘lchash usullarini taklif etgan. Bu tarixiy tajriba zamonaviy tasviriy san‘at ta’limida geometrik shakllardan foydalanish metodikasining nazariy poydevorini tashkil etadi.

Tasviriy san‘at darslarida geometrik shakllardan foydalanish texnologiyasi bir necha bosqichli metodik jarayonni o‘z ichiga oladi. Avvalo, o‘quvchilarda oddiy geometrik shakllarni fazoda tasavvur qilish va ularni turli rakurslarda tasvirlash ko‘nikmasi shakllantiriladi. Kub, silindr va sharni perspektivada chizish mashqlari inson qomatini qurishga tayyorgarlik vazifasini bajaradi. Chunki inson tanasini konstruktiv qurishda ushbu shakllar asosiy “qurilish bloklari” hisoblanadi. Agar o‘quvchi silindrni fazoda aylantirib tasvirlay olsa, u qo‘l va oyoq shaklini turli holatlarda to‘g‘ri ifodalay oladi. Agar shar va ellipsoidni yorug‘-soya asosida modellashtira olsa, bosh hajmini realistik ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Inson qomatini geometrik asosda tasvirlashda proporsiya masalasi markaziy o‘rin egallaydi. Akademik rasm an‘analarda inson bo‘yi odatda bosh balandligi birlik sifatida olinib, 7–8 bosh o‘lchamiga teng deb qaraladi. Bu nisbatlar geometrik konstruksiyani aniqlashtirishga yordam beradi. Qomatni tik holatda tasvirlashda vertikal o‘q chizig‘i belgilanadi va asosiy tayanch nuqtalar – bosh, ko‘krak, bel, tos, tizza va tovon joylashuvi geometrik modullar orqali aniqlanadi. Har bir modul oddiy shakl bilan ifodalanadi va umumiy kompozitsion muvozanat tekshiriladi. Bunday yondashuv o‘quvchilarga tana qismlarining o‘zaro bog‘liqligini anglashga yordam beradi. Geometrik shakllardan foydalanish texnologiyasi faqat konstruktiv qurish bilan cheklanmaydi, balki hajmni modellashtirish jarayonini ham qamrab

oladi. Yorug‘-soya qonuniyatlarini tushuntirishda shar, silindr va kub asosiy didaktik vosita sifatida xizmat qiladi. O‘quvchi avval geometrik jismda yorug‘likning tarqalishini o‘rganadi, so‘ngra ushbu bilimni inson qomatiga tatbiq etadi. Masalan, qo‘l silindr sifatida tasavvur qilish yorug‘ va soya o‘tishlarini to‘g‘ri joylashtirish imkonini beradi. Natijada tasvir tekis chiziqli konturdan hajmli plastika ko‘rinishiga o‘tadi.

Xulosa qilib aytganda, tasviriyl san’at darslarida inson qomatini tasvirlashda geometrik shakllardan foydalanish texnologiyalari nazariy va amaliy jihatdan asoslangan, samarali va innovatsion metod hisoblanadi. U murakkab organik shaklni sodda konstruktiv elementlarga ajratish, proporsiyani aniqlash, hajmni modellashtirish, harakatni ifodalash va anatomik asosni tushunishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv o‘quvchilarning fazoviy tafakkurini, analitik fikrlashini va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Geometrik shakllar inson qomatini tasvirlashda nafaqat texnik vosita, balki metodologik asos vazifasini bajaradi. Shu bois tasviriyl san’at ta’limida ushbu texnologiyani tizimli ravishda joriy etish, uni zamonaviy pedagogik va raqamli vositalar bilan boyitish, metodik jihatdan takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komoldinov, S. J. O. (2026). The pedagogical significance of composition in pencil drawing lessons. *European Journal of Economic Dynamics and Policy*, 2(1), 21-24.
2. Komoldinov, S. J. O. G. L., & Isaboyeva, M. I. Q. (2026). Manzara janrini o‘rgatishda rangtasvir texnikalarining metodik qo‘llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 344-349.
3. Jomoldin o‘g‘li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
4. Komoldinov, S. (2023, December). Qalamtasvir mashg‘ulotlarida kompozitsiyaning ahamiyati. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: “Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions”* (Vol. 1, No. 01).
5. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 5-8.
6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. *Models and methods in modern science*, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, H. U. (2023). ANALYZING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS BASED ON ART STUDIES. *Экономика и социум*, (1-1 (104)), 50-53.
8. Pulatov, D. S., & Kh, R. U. (2019). On fine arts and its varieties. *Вестник магистратуры*, (4-4 (91)), 89-90.
9. ogli Rakhimov, H. U. *AJMR. AJMR*.
10. Oripov, B. B. (2025). Ideals of the third renaissance and their artistic expression in the fine art of Uzbekistan. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(8), 28-32.

11. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
12. Oripov, B. B. (2025). The connection of fine arts to biological science. *Science and Education*, 6(12), 621-626.
13. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals*, 2(9), 447-451.
14. Oripov, B. (2025). O ‘QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN’ATINING O ‘RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2, 4-3.
15. Oripov, B. N. (2008). Tasviriy san’at ta’limida didaktika.
16. Oripov, B. N. (2006). Fine art and its teaching methodology. *Tashkent-2005." SCIENCE-INTELLIGENCE*.
17. Oripov, B. (2004). Jahon san'ati tarixi. 3 qismli.
18. Oripov, B. (2004). San'at tarixidan qisqacha izohli lug'at.
19. Yuldashev, J. (2024). BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIGA AKSIOLOGIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING METODIK XUSUSIYATLARI. *Farg'ona davlat universiteti*, (5), 6-6.
20. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
21. Yuldashev, J. BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINING AKSIOLOGIK POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. *DENE TÁRBIYASÍ HÁM SPORT*, 251.
22. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.
23. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
24. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
25. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
26. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS–AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
27. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.

28. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
29. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
30. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
31. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
32. Odilboyeva, U. Z. (2025, December). The scientific and pedagogical influence of teacher cognition theory on method selection in the educational process. International Conference Platform, 6, 152–157.
33. Odilboyeva, U. Z. Q. (2026). O ‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA TERMINLAR HOSIL BO ‘LISHINING QIYOSIY TAHLILI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (1), 32-36.
34. Odilboyeva, U. Z. (2026, January). THE DEVELOPMENT OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS DURING ENGLISH LANGUAGE EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 90-93).
35. Yunusov, G. O. (2026). TALABA-YOSHLAR MA’NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA XALQ FOLKLOR SAN’ATINING O ‘RNI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (3), 58-62.
36. Rakhimov, H. U. (2026, January). THE SIGNIFICANCE OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN VISUAL ARTS EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 30-34).
37. Umarjon ogli, H. R. (2021). Technologies for improving composition and drawing skills based on the rules of composition. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 765–767.